

Capitolul I

Considerații generale

Secțiunea 1

Noțiuni generale despre familie

1. Etimologic¹, termenul familie provine din latinescul *familia*, -ae, care înseamnă totalitatea membrilor dintr-o casă sau gintă. Constituind **unitatea grupală fundamentală a societății**, familia și problemele sale au reprezentat un obiectiv central de reflecție și analiză umană încă din cele mai străvechi timpuri. Iar de aproximativ un secol, ea focalizează și atenția mai multor discipline științifice: juridice, sociologice, economice, biologice, acestea încercând să surprindă aspectele caracteristice fiecărui domeniu.

Pornind de la faptul că familia este o realitate sociologică și juridică, tradițional se face distincție între noțiunea de familie în sens sociologic și noțiunea de familie în sens juridic². Privită **sub aspect sociologic**³, familia poate fi definită ca o formă specifică de comunitate umană, formată dintr-un grup de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, care se caracterizează prin comunitate de viață, de interese și relații de întraajutorare⁴. Avându-se în vedere și un alt aspect al relațiilor de familie, s-a spus că familia este o realitate biologică, în sensul că în

¹ A se vedea *Al. Ciorănescu*, Dicționarul etimologic al limbii române, Ed. Saeculum I.O., București, 2001, p. 318.

² În sensul că noțiunea de familie poate fi abordată și sub aspect moral-creștin, a se vedea *D. Stăniloae*, Teologia dogmatică ortodoxă, vol. III, București, 1978, p. 180, citat în *Familia Creștină Azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995, p. 27. Potrivit acestui autor, familia este o instituție de origine divină, constituită prin căsătorie, ale cărei caracteristici sunt: iubirea desăvârșită, comuniunea, unitatea și egalitatea membrilor acesteia.

³ A se vedea și *Gh. Mihai*, Instituția familiei sub aspect sociologic, în *Analele Universității din Timișoara* nr. 1-2/1995, p. 138-143.

⁴ *M. Voinea*, Sociologia familiei, Universitatea București, 1993, p. 5 și urm.

cadru ei se realizează procreația, prin unirea biologică dintre bărbat și femeie¹. În cadrul relațiilor de familie, privite în sens sociologic, apar aspecte morale, fiziologice, psihologice și economice care dau acestor relații un caracter de complexitate care nu poate fi întâlnit la alte categorii de comunități umane².

Studiile de sociologie a familiei³ relevă o mare diversitate a tipurilor de familie, tocmai pentru a acoperi multitudinea situațiilor concrete care intră în sfera de cuprindere a acestei noțiuni. Putem, astfel, distinge între:

- familia nucleară (sau simplă), formată din perechea maritală și copiii dependenți de ea, și familia extinsă (sau lărgită, compusă), care cuprinde, pe lângă nucleul familial, și alte rude și generații. Familia nucleară reprezintă nucleul tuturor celorlalte forme de structuri;
- familia monogamă și cea poligamă, în care soțul sau soția grupează în jurul lor mai mulți parteneri conjugali;
- familia tulpină, grup domestic ce reunește trei generații, respectiv bunici, părinți și copii;
- familia consangvină (de orientare), din care provin legăturile de sânge, și familia conjugală (de procreare), constituită prin căsătorie;
- familii patriarhale sau matriarhale, caracterizate de modul de exercitare a autorității maritale;
- familii matrifocale, în care mama își crește singură copiii sau are mai mulți soți fluctuanți. Familiile matrifocale formează partea cea mai numeroasă dintre familiile monoparentale – copii cu un singur părinte;
- uniunea familială, alcătuită din mamă, tată și copil, dar care nu are la bază căsătoria.

2. Doctrina juridică a consacrat un spațiu foarte larg în căutarea unei definiții pentru noțiunea de familie⁴. Astfel, cu titlu de exemplu:

¹ Al. Bacaci, V. Dumitrache, C. Hageanu, *Dreptul familiei*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 1.

² M. Banciu, *Dreptul familiei*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 1998, p. 7.

³ P. Iluț, *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 71-76. Pentru abordarea sociologică asupra familiei, a se vedea și A. Mișu, *Antropologia culturală*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002.

⁴ Pentru un amplu articol cu privire la noțiunea de familie, a se vedea T. Bodoașcă, *Contribuții la definirea juridică a familiei și la stabilirea conținutului acesteia*, în *Dreptul nr. 12/2004*, p. 123-143. Pentru o analiză critică cu privire

- familia este principala formă de organizare a vieții în comun a oamenilor legați prin căsătorie sau rudenie¹;
- familia este o realitate juridică generată de reglementările legale privitoare la familie²;
- familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi și obligații care izvorăsc din căsătorie, rudenie, precum și din alte raporturi asimilate relațiilor de familie³.

3. Cercetând diferitele dispoziții legale în materie, constatăm că noțiunii de familie i se atribuie atât **un înțeles restrâns**, în sensul că familia îi cuprinde pe soți (persoane de sex diferit, unite prin căsătorie) și pe copiii lor minori, cât și **un înțeles larg**, special, atunci când părinților și copiilor lor minori li se alătură și alte categorii de persoane⁴.

Familia de drept comun⁵ (în accepțiunea restrânsă), nucleară este alcătuită din soți și din copiii lor minori. Acest conținut se desprinde, în primul rând, din interpretarea dispozițiilor art. 48 alin. (1) din Constituție, care prevăd că fundamentul familiei este căsătoria liber consimțită între soți, egalitatea acestora și dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor. Același conținut se deduce din dispozițiile art. 1 alin. (3) și (4) C. fam., care precizează că familia are la bază căsătoria liber consimțită între soți și că în relațiile dintre aceștia, precum și în exercițiul drepturilor față de copii, bărbatul și femeia au drepturi egale, precum și din dispozițiile art. 4 lit. b) din

propunerile *de lege ferenda* din articolul sus-menționat, în sensul că prin terminologia folosită acestea sunt contrare normelor Constituției și Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, a se vedea *I. Imbrescu*, Reflecții în legătură cu folosirea eronată a unor termeni din sfera dreptului familiei, în *Dreptul nr. 8/2005*, p. 110-115.

¹ *T.R. Popescu*, *Tratat de dreptul familiei*, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 17.

² *I. Albu*, *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 7.

³ *A. Ionașcu, M. Mureșan, M. Costin, V. Ursa*, *Familia și rolul ei în societatea socialistă*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 5.

⁴ *M.N. Costin, M.C. Costin*, *Dicționar de drept civil*, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p. 205.

⁵ Conținutul juridic de drept comun al familiei este prevăzut și de alte legi speciale, dintre care, cu titlu de exemplu, evocăm Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinație de locuință trecute în proprietatea statului (M. Of. nr. 279 din 29 noiembrie 1995), care, în art. 7 alin. (3) lit. a) și art. 9 alin. (6), prevede explicit că familia chiriașului titular cuprinde soțul, soția și copiii minori.

Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului¹ și art. 3 lit. j) din Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției², care au în vedere părinții și copiii acestora³.

4. Pe de altă parte, în diferite materii, legiuitorul a prevăzut un **sens special**, diferit și mai larg al noțiunii de familie. În primul rând, avem în vedere dispozițiile art. 4 lit. c) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului și art. 3 lit. k) din Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției, conform cărora **familia extinsă** cuprinde copilul, părinții și rudele acestuia până la gradul IV inclusiv.

Potrivit art. 149¹ C. pen., prin **membriu de familie** se înțelege soțul sau ruda apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește și se gospodărește împreună cu făptuitorul. Conform art. 149 C. pen., rudele apropiate sunt ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude.

Potrivit art. 8 alin. (4) din Legea nr. 18/1991 a fondului funciar⁴, **familia** este alcătuită din soți și copiii necăsătoriți, dacă gospodăresc împreună cu părinții lor.

5. O altă accepțiune, **în sens larg**, a noțiunii de familie, se regăsește și în dispozițiile art. 2 alin. (1) din Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat⁵, care au în vedere soțul și soția sau soțul, soția și copiii lor necăsătoriți, care au domiciliul ori reședința comună prevăzută în actele de identitate și gospodăresc împreună. De asemenea, în accepțiunea acestei legi, se consideră familie atât frații fără copii, care gospodăresc împreună și care nu au domiciliul sau reședința comună cu părinții [art. 2 alin. (3)], cât și bărbatul și femeia necăsătoriți, cu copiii lor și ai fiecăruia dintre ei, care locuiesc și gospodăresc împreună [art. 2 alin. (4)]. O altă ipoteză este prevăzută de art. 3 și art. 4 din Legea

¹ M. Of. nr. 557 din 23 iunie 2004.

² Republicată în M. Of. nr. 788 din 19 noiembrie 2009.

³ În sensul că dispozițiile art. 4 lit. b) din Legea nr. 272/2004 și art. 3 lit. j) din Legea nr. 273/2004, în mod impardonabil, raportează familia la copil și la părinții acestuia, și nicidecum la căsătoria soților, așa cum dispun în mod expres prevederile art. 48 alin. (1) din Constituție și art. 1 alin. (3) C. fam., a se vedea *T. Bodoașcă*, Dreptul familiei, Ed. All Beck, București, 2005, p. 9.

⁴ Republicată în M. Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998.

⁵ M. Of. nr. 401 din 20 iulie 2001.

nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie¹. În temeiul art. 3 din această lege, prin **membriu de familie** se înțelege soțul și ruda apropiată, astfel cum este definită de art. 149 C. pen., iar potrivit art. 4, de efectele acesteia beneficiază și persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, dovedite pe baza anchetei sociale. Este evident că, în ipoteza analizată, ne aflăm în prezența unui caz de conținut lărgit al noțiunii de familie, întrucât, alături de soțul și copiii minori ai autorului actelor de violență, fac parte din familia acestuia copiii lui majori și toate rudele în linie dreaptă (ascendentă sau descendentă), cât și în linie colaterală, frații și surorile lui, precum și copiii acestora.

6. Cu totul izolat, legiuitorul atribuie noțiunii de familie, **un înțeles restrâns** față de cel de drept comun. Avem în vedere familia monoparentală, prevăzută de art. 5 din O.U.G. nr. 105/2003², și care este formată din persoana singură și copiii în vârstă de până la 18 ani aflați în întreținerea ei și care locuiesc împreună cu aceasta³. Este considerată persoană singură, conform art. 6, persoana care se află în una dintre următoarele situații: este necăsătorită; este văduvă; este divorțată; soțul sau soția este declarat dispărut, respectiv dispărută prin hotărâre judecătorească; soțul sau soția este arestat (arestată) pe o perioadă mai mare de 30 de zile sau execută o pedeapsă privativă de libertate și nu participă la întreținerea copiilor; nu a împlinit vârsta de 18 ani și se află în una dintre situațiile enumerate anterior; a fost numită tutore sau i s-au încredințat ori dat în plasament unul sau mai mulți copii și se află în una dintre situațiile enumerate anterior, cu excepția asistentului maternal profesionist.

¹ M. Of. nr. 367 din 29 mai 2003.

² O.U.G. nr. 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală (M. Of. nr. 747 din 26 octombrie 2003).

³ În același sens, dispozițiile art. 2 alin. (2) din Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat asimilează termenului familie (familie monoparentală – s.n.) persoana care locuiește împreună cu copiii aflați în întreținerea sa și care se află în următoarele situații: a) este necăsătorită; b) este văduvă; c) este divorțată; d) al cărei soț/soție este declarat/declarată dispărut/dispărută prin hotărâre judecătorească; e) nu a împlinit vârsta de 18 ani și se află în una dintre situațiile prevăzute la lit. a)-d).

7. Există apoi prevederi în dreptul contemporan¹ care garantează **dreptul individului la ocrotirea vieții de familie**. Pornind de la aceste dispoziții, unii autori² au vorbit de elaborarea unei noțiuni „autonome și supranaționale” a familiei, interpretată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului independent de semnificația pe care o are în dreptul național al statelor membre. Până acum nu există o definiție precisă a vieții de familie în jurisprudență, Curtea evitând acest lucru, pentru a avea flexibilitatea necesară adaptării soluțiilor sale la evoluția relațiilor sociale. Elementele determinante pentru existența unei vieți de familie sunt **legătura biologică și/sau juridică** (rudenie, căsătorie, adopție etc.), peste care se suprapune **o relație personală, reală, efectivă**³. Din momentul în care există o viață familială efectivă, fiecare familie, fie ea „legitimă” sau „naturală”⁴, cade sub protecția art. 8 din Convenție⁵. Viața de familie acoperă relațiile dintre soți⁶, cele dintre părinți și copii⁷,

¹ Articolul 8 parag. 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 (M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994).

² *Fr. Boulanger*, La vie familiale. Droits et libertés fondamentaux, Dalloz, Paris, 1995, p. 79; *P. van Dijk, G.J.H. Hoof*, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 1998, p. 504.

³ Așa cum a arătat Curtea, simpla legătură de natură biologică, fără niciun element de natură legală sau factuală care să indice existența unei relații personale apropiate, nu este suficientă pentru a atrage protecția art. 8. A se vedea C.E.D.O., cauza *Lebbink c. Olandei*, Hotărârea din 1 iunie 2004, §§ 35-37, www.echr.coe.int.

⁴ Curtea a reamintit că noțiunea de familie nu se mărginește numai la relații bazate pe căsătorie, ci poate cuprinde și alte legături familiale, *de facto*, când părțile trăiesc împreună în afara căsătoriei. Un copil născut dintr-o asemenea relație este *ipso iure* parte a acestei „celule familiale”, din momentul nașterii și prin chiar faptul acesteia. Există, așadar, între copil și părinții săi o legătură ce constituie viață de familie, chiar dacă la momentul nașterii sale părinții nu mai locuiesc împreună sau dacă relația acestora luase sfârșit. A se vedea C.E.D.O., cauza *Yousef c. Olandei*, Hotărârea din 5 noiembrie 2002, www.echr.coe.int.

⁵ În schimb, în cazul cuplurilor homosexuale sau transsexuale, Curtea nu face (deocamdată) aplicarea dreptului la protecția vieții de familie, ci, eventual, a dreptului la viață privată. A se vedea C.E.D.O., cauza *L. și V. c. Austriei*, Hotărârea din 9 ianuarie 2003, www.echr.coe.int.

⁶ C.E.D.O., cauza *Beldjoudi c. Franței*, Hotărârea din 26 martie 1992, www.echr.coe.int.

⁷ C.E.D.O., cauza *Voleský c. Republicii Cehe*, Hotărârea din 29 iunie 2004, www.echr.coe.int.

dar și relațiile dintre frați¹, bunici și nepoți² sau chiar dintre unchi și nepoți³. De asemenea, în mai multe cauze, Curtea a considerat că adopția creează o viață de familie între adoptator și adoptat, relațiile fiind de aceeași natură cu cele protejate de art. 8⁴. După cum în mod judicios s-a observat în doctrina juridică⁵, includerea altor persoane în noțiunea de familie are ca temei de fapt legătura de rudenie sau de afinitate ce există între acestea și unul dintre soți, iar ca temei de drept principiul solidarității familiale, ce domină raporturile juridice de familie.

Concluzionând, noțiunile de familie și de membru al acesteia, în înțeles juridic, au sensuri diferite în raport de domeniul vizat.

Secțiunea a 2-a

Noțiuni generale despre copil

§1. Scurtă incursiune în conceptul de drepturi ale copilului

8. Drepturile – ca instituție socială fundamentală – reprezintă facultatea subiectului de a pretinde (*facultas agendi*). În drept, această facultate aparține doar ființei omenești, persoanei fizice în individualitatea ei și, printr-o ficțiune juridică, în anumite condiții, și grupului de persoane (persoana morală sau juridică)⁶. Prima condiție, deci, pentru a deține drepturi este de a fi recunoscut „ca om”, ca persoană. Până la începutul secolului al XX-lea, copiii au fost tratați și considerați ca o

¹ C.E.D.O., cauza *Bronda c. Italiei*, Hotărârea din 9 iunie 1998, www.echr.coe.int.

² C.E.D.O., cauza *Scozzari și Giunta c. Italiei*, Hotărârea din 13 iulie 2000, www.echr.coe.int.

³ Com.E.D.O., cauza *Ticli și Mancuso c. Italiei*, Decizia de inadmisibilitate din 23 martie 1999, www.echr.coe.int. Curtea a apreciat că legătura substanțială dintre unchi și nepot intră în sfera de aplicare a art. 8 din Convenție, deoarece coabitarea nu este o condiție *sine qua non* a menținerii relațiilor de familie, iar între reclamant și nepotul său existau contacte frecvente, nepotul petrecându-și numeroase week-end-uri la unchi.

⁴ Com.E.D.O., cauza *X c. Franței*, Decizia de inadmisibilitate din 5 octombrie 1982, www.echr.coe.int.

⁵ T. Bodoașcă, *Dreptul familiei* 2005, p. 9.

⁶ D. Balahur, *Protecția drepturilor copilului ca principiu al asistenței sociale*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 12.

extensie a părinților, fără a deține drepturi proprii (*per se*). Din timpul romanilor și până în Evul Mediu târziu, copiii au fost abandonați, în număr mare în întreaga Europă, de către părinții de toate categoriile sociale. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, copiii încă mai puteau fi vânduți de părinții lor, iar un copil de 7 ani putea fi executat pentru furt¹.

Mult timp a existat o **concepție minimală a nevoilor copilului**, poate tocmai pentru că șansele acestuia de supraviețuire erau incerte. „Cine face un copil, trebuie să îl hrănească” spunea vechiul drept francez². Cu toate acestea, progresul este real raportat la Antichitate, când *pater familias* roman avea posibilitatea de a-și expune copiii, ceea ce presupunea abandonarea acestora în stradă, unde puteau fi devorați de animale sau, în cel mai fericit caz, vânduți ca sclavi.

Mentalitatea care a dominat și domină încă este aceea a **identității de interes dintre părinți și copii**. De asemenea, problemele referitoare la copil au fost considerate în mod frecvent ca nepolitice, lipsind din agenda deciziilor politice, deși era recunoscut faptul că aceștia plătesc cel mai greu preț pentru „politicile economice, gafele politice și războaiele noastre”³. Copilul a fost tratat vreme îndelungată mai curând ca obiect al actelor de caritate decât ca ființă umană individuală, cu propriile sale drepturi. Elaborarea deciziilor cu privire la copil au fost luate de cele mai multe ori în absența acestuia.

9. Ideea că minorii ar putea avea drepturi și că aceste drepturi ar putea fi substanțial diferite de cele ale adulților este o achiziție recentă a gândirii și practicii socio-juridice⁴. Astfel, dacă în perioada de legiferare minimă în domeniu părintele se putea manifesta ca un „despot” față de copilul său, odată cu apariția normelor juridice în domeniu (indiferent de forma pe care o îmbrăcau: cutume, legi scrise etc.), odată cu consacarea drepturilor copilului, absolutismul pierde teren, puterile părintelui fiind îngădite între dispozițiile legilor. Evoluția a fost însă foarte lentă. Un prim pas în destrămarea „imperiului” puterii părintești abso-

¹ D. Bedingfield, *The Child in Need. Children, the State and the Law*, Jordan Publishing Limited, 1998, p. 9.

² F.L. Gisserot, *Les droits de l'enfant*, Dalloz, Paris, 2003, p. 1.

³ E. Jeeb, în Prefața la Declarația copilului, cunoscută și sub numele de Declarația de la Geneva (1924).

⁴ M. Freeman, *The History of Childhood*, Martinus Nijhoff, London, 1997, citat de D. Balahur, op. cit., p. 16.

lute asupra copiilor a fost făcut la începutul secolului al XX-lea, prin înțelegerea faptului că statul are o obligație pozitivă față de copii, intervenția acestuia fiind legată în special de acele situații în care părinții sunt în imposibilitate permanentă sau temporară de a-și îndeplini obligațiile legate de creșterea și ocrotirea copiilor¹. Ulterior, acțiunea pozitivă a statului în domeniul ocrotirii copilului s-a extins și prin preluarea unor responsabilități sociale, cum ar fi educația și sănătatea, pentru ca mai târziu statul să intervină și în acele situații în care viața, sănătatea, integritatea fizică și psihică a copilului sunt periclitate în mediul familial.

Abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în legislațiile europene și nord americane² au început să apară reglementări explicite cu privire la copil și la drepturile sale, ca urmare a creșterii gradului de înțelegere a nevoilor sociologice și de recunoaștere a copilăriei ca o valoare în sine, precum și reglementări cu privire la obligația pozitivă a statului de a interveni sub diferite forme, în anumite circumstanțe. Principala consecință este aceea că drepturile „absolute” odinioară ale părinților se relativizează, sunt echilibrate de obligații a căror îndeplinire poate fi sprijinită sau preluată, în anumite circumstanțe, de către stat sau organisme mandatate de acesta³. Individualizarea copilului în raporturile cu familia, recunoașterea vulnerabilității și a nevoilor speciale de protecție și ocrotire a copilăriei au fost consacrate prin **reglementarea drepturilor copilului ca drepturi ale omului**.

10. Declarații ale drepturilor copilului au fost adoptate atât de Liga Națiunilor (1924), cât și de Organizația Națiunilor Unite (1959). Declarația drepturilor copilului, promulgată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1959, în vigoare și astăzi, a stat la baza **Convenției ONU cu privire la drepturile copilului**, adoptată de Adunarea Generală la 29 noiembrie 1989 și intrată în vigoare la 2 septembrie

¹ D. Balahur, op. cit., p. 17.

² Declarația drepturilor copilului, promulgată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1959.

³ O influență pozitivă de cea mai mare importanță o constituie reglementarea egalității drepturilor și obligațiilor ambilor părinți în îngrijirea, educarea și creșterea copiilor, chiar dacă există mari variații în legislațiile europene în legătură cu această instituție (de exemplu, în Anglia, abia în anul 1973 a fost consfințită această egalitate în executarea drepturilor și obligațiilor părintești).

1990¹. Odată cu sancționarea drepturilor copilului în legislația internațională, la sfârșitul deceniului 9 al secolului al XX-lea, copilul dobândește (în drept) statutul de persoană, de ființă umană care, prin simplul fapt al nașterii, beneficiază de drepturi care trebuie garantate și respectate².

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului este principalul instrument legislativ internațional care, pe de o parte, oferă principiile generale referitoare la modul în care statele părți ar trebui să se raporteze la copil și copilărie, iar, pe de altă parte, stabilește ariile politice care trebuie avute în vedere. Convenția asupra drepturilor copilului cuprinde standarde universale, aplicabile tuturor copiilor lumii, fără niciun fel de discriminare. În același timp, pe fondul recunoașterii și proclamării acestor standarde comune, Convenția ia în considerare diferențele de natură culturală, socială, economică și politică dintre state, subliniind dreptul acestora de a identifica mijloacele proprii de implementare a drepturilor comune tuturor copiilor.

Nu ne propunem o abordare *in extenso* a originilor și procesului istoric de evoluție a drepturilor copilului, precum și identificarea și prezentarea conținutului tuturor instrumentelor³ adoptate în acest domeniu,

¹ România a ratificat Convenția prin Legea nr. 18/1990 (republicată în M. Of. nr. 314 din 13 iunie 2001).

² D. Balahur, op. cit., p. 18.

³ Legislația internațională din domeniul protecției copilului pornește de la recunoașterea copilului ca persoană și, în această calitate, a posibilităților sale de a se putea bucura de toate drepturile politice, civile, economice, culturale și sociale. Printre documentele internaționale cele mai importante din domeniul protecției copilului, trebuie menționate: Convenția pentru obținerea pensiei de întreținere în străinătate (New York, 20 iunie 1956), la care România a aderat prin Legea nr. 26/1991 (M. Of. nr. 54 din 19 martie 1991); Convenția de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii (Haga, 25 octombrie 1980), la care România a aderat prin Legea nr. 100/1992 (M. Of. nr. 243 din 30 septembrie 1992); Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale (Haga, 23 mai 1993), ratificată de România prin Legea nr. 84/1994 (M. Of. nr. 298 din 21 octombrie 1994); Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor, adoptată la cea de-a 87-a Sesiune a Conferinței Generale a O.I.M. (Geneva, 17 iunie 1999), ratificată de România prin Legea nr. 203/2000 (M. Of. nr. 577 din 17 noiembrie 2000). Dintre documentele regionale cu referire expresă la copii, pot fi menționate: Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei (Strasbourg, 15 octombrie 1975), la care România a aderat prin Legea nr. 101/1992 (M. Of. nr. 243 din 30 septembrie 1992); Convenția europeană în materia adopției de copii (Strasbourg, 24 aprilie 1967), ratificată de Româ-

un asemenea demers excedând temei prezentei lucrări. Interesul pragmatic ne va îndemna însă să prezentăm, într-o secțiune viitoare, într-o manieră cât mai sintetică, conținutul sistemului de protecție a drepturilor copilului astfel cum este acesta reglementat în dreptul nostru intern, prin raportare la reglementarea-cadru în materie, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

§2. Noțiunea de copil

11. Studiarea ocrotirii părintești presupune în primul rând definirea noțiunii de copil¹. Termenul copil urmează a fi **înțeles în sensul lui juridic**², dedus din prevederile art. 4 lit. a) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului și ale art. 1 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului³. Astfel potrivit art. 4 lit. a) din Legea nr. 272/2004, copilul este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu are capacitate deplină de exercițiu, în condițiile legii⁴.

nia prin Legea nr. 15/1993 (M. Of. nr. 67 din 31 martie 1993); Convenția europeană asupra recunoașterii și executării hotărârilor în materie de încredințare a copiilor și de restabilire a încredințării copiilor (Luxembourg, 20 mai 1980), la care România a aderat prin Legea nr. 216/2003 (M. Of. nr. 367 din 29 mai 2003), etc.

¹ Pe larg despre semnificația juridică a termenului „copil” și a expresiei „copilul minor”, a se vedea *T. Bodoașcă*, Contribuții la definirea juridică a familiei și la stabilirea conținutului acesteia, în *Dreptul* nr. 12/2004, p. 123-142; *T. Bodoașcă*, Unele aspecte critice referitoare la necorelarea unor dispoziții din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului cu anumite norme din Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției, în *Dreptul* nr. 5/2005, p. 87-90; *T. Bodoașcă*, Contribuții la studiul obligației legale de întreținere a copilului de către părinți, în *Dreptul* nr. 7/2007, p. 97-99.

² Pe de altă parte, în sens larg, termenul de copil desemnează persoana, indiferent de vârstă, care și-a stabilit legătura de filiație față de o altă persoană. Spre exemplu, în acest sens este folosit termenul copil în conținutul art. 86 alin. (1) și art. 90 alin. (2) C. fam. sau în art. 652 alin. (2) C. civ. etc.

³ Dispozițiile art. 4 lit. a) din Legea nr. 272/2004 sunt mai restrictive decât cele ale art. 1 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, potrivit cărora prin copil se înțelege orice ființă (umană) sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă.

⁴ Conform dispozițiilor art. 8 din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice (B. Of. nr. 8 din 30 ianuarie 1954), capacitatea deplină de exercițiu se dobândește ca regulă generală la data la care persoana devine majoră [alin. (1)], adică la împlinirea vârstei de 18 ani [alin. (2)] și, prin excepție, la data la care persoana minoră se căsătorește [alin. (3)].

Definind noțiunea de copil, legiuitorul a instituit aceste două condiții, întrucât, prin excepție de la regula potrivit căreia minorul nu are capacitate deplină de exercițiu, minorul căsătorit înainte de împlinirea vârstei majoratului dobândește capacitate deplină de exercițiu, fără însă ca prin căsătorie să devină major.

Dispozițiile art. 3 lit. g) din Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției folosesc aproximativ aceeași definiție, respectiv copilul este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani sau nu a dobândit capacitate deplină de exercițiu. După cum se poate observa, în această ultimă formulare, legiuitorul folosește conjuncția „sau” în locul conjuncției „și”, astfel că cele două condiții necesare pentru ca persoană să fie considerată copil sunt prevăzute cumulativ de art. 4 lit. a) din Legea nr. 272/2004 și alternativ de art. 3 lit. g) din Legea nr. 273/2004. În mod evident, formularea uzitată de Legea nr. 273/2004 comportă critici, deoarece, în accepțiunea acestui act normativ, poate fi considerată copil nu numai persoana minoră necăsătorită, dar și persoana minoră căsătorită sau, altfel spus, atât minorul fără capacitate deplină de exercițiu, cât și minorul cu capacitate deplină de exercițiu. În ceea ce ne privește, considerăm că este corectă formularea uzitată de Legea nr. 272/2004¹, deoarece, din punct de vedere juridic, este inacceptabil ca o persoană minoră cu capacitate deplină de exercițiu să poată fi considerată copil. Evident, intenția legiuitorului nu a fost aceea de a consacra două sensuri juridice ale noțiunii de copil, fiind vorba doar de o eventuală neatenție în redactarea celor două acte normative.

12. În același timp, se observă că **între noțiunile de copil și minor nu există identitate**, cea din urmă fiind mai cuprinzătoare².

În această materie **nu există o terminologie uniformă**, nici în legislație și nici în doctrină³, remarcându-se o cvasiincoerență terminologică, folo-

¹ În sensul că art. 4 lit. a) din Legea nr. 272/2004 are o formulare pleonastică, a se vedea *T. Bodoaşcă*, Studii de dreptul familiei, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 121-122. Autorul susține că cerința ca persoana să nu aibă capacitate deplină de exercițiu rezultă din ambele condiții prevăzute de acest text.

² *T. Bodoaşcă*, Contribuții la studiul condițiilor în care poate fi instituită tutela copilului în reglementarea Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, în *Dreptul* nr. 3/2005, p. 53-54.

³ Pentru un amplu studiu în materie, a se vedea *I. Imbrescu*, Reflecții în legătură cu folosirea eronată a unor termeni din sfera dreptului familiei, în *Dreptul* nr. 8/2005, p. 110-115.

sindu-se în același timp și fără nicio justificare noțiunile de „minor”, „copil” sau „copil minor”, alternanța lexicală fiind determinată în primul rând de necorelarea numeroaselor acte normative adoptate. Astfel, în literatura juridică s-a formulat o propunere *de lege ferenda* în sensul unificării terminologice, pentru a se putea delimita clar domeniul de aplicare al ocrotirii părintești și al protecției alternative¹.

Secțiunea a 3-a

Scurt istoric – de la *patria potestas* la ocrotirea părintească

§1. Dreptul roman

13. Familia, grup armonic și omogen, care nu strivește libertatea membrilor ei, așa cum o cunoaștem noi astăzi, este rodul unei evoluții de veacuri, timp în care a suferit numeroase transformări, ca o consecință firească a dezvoltării societății omenești, a influențelor de ordin religios, moral, economic și chiar politic.

Pentru a avea o privire completă asupra familiei și instituției ocrotirii părintești, trebuie neapărat insistat puțin asupra dreptului roman. Nu din cauza tradiției, ci pentru că dreptul absolut al tatălui era cristalizat în forma desăvârșită a lui *patria potestas*. În epoca cea mai veche a istoriei statului roman, dreptul era confundat cu morala și religia. Normele care au guvernat familia sunt rodul unor practici, al unor obiceiuri foarte vechi, ce își au sorgintea în cele mai vechi credințe religioase. Familia era organizată pe baze monogamice, dar noțiunea de familie avea, față de sensul actual al acestui termen, un conținut mult mai complex. Familia presupunea o putere, puterea șefului de familie ce unește sub o autoritate unică pe toți membrii familiei, care, în concepția primitivă, cuprinde nu numai pe soție și copii, dar și pe sclavi².

Această putere se numea la început *manus* (mână), întruchipând autoritatea și prerogativele nelimitate ale șefului de familie. *Pater familias*³ este singurul proprietar al patrimoniului familial, singurul jude-

¹ Al. Bacaci, V. Dumitrache, C. Hageanu, op. cit., 2006, p. 280.

² V. Hanga, Manual de drept privat roman, Ed. Cordial, Cluj-Napoca, 1993, p. 116.

³ Cuvântul *pater* nu are sensul pe care i-l dăm noi astăzi. În limbajul juridic, titlul de *pater* putea fi acordat și unui bărbat ce nu avea copii, nu era căsătorit sau era la o

cător și unicul preot al cultului familial strămoșesc. El este singur *sui iuris*, adică de sine stătător, independent, deoarece soția și copiii de sub puterea sa sunt *alieni iuris*, adică dependenți, supuși, iar sclavii obiecte de proprietate (*res*)¹.

Sensul original al acestui termen – *manus* – ne arată că **romanii nu făceau distincția între familie, ca formă de proprietate, și familie, ca formă de comunitate umană**². Efectul acestei puteri era atât de covârșitor, încât raportul de rudenie în privința copilului izvora numai din legătura de filiație dinspre tată; copilul nu se înrudea cu membrii familiei de origine a mamei, iar legătura de rudenie dintre copil și mamă nu exista decât datorită faptului că mama se afla sub puterea tatălui de familie, adică a bărbatului său³. Cu timpul, în procesul diversificării relațiilor sociale și al evoluției ideilor juridice, puterea lui *pater familias* s-a dezmembrat în mai multe puteri distincte, desemnate prin anumiți termeni tehnici: *manus* rămâne să desemneze puterea asupra femeii, puterea asupra descendenților era numită *patria potestas*, puterea asupra sclavilor *dominica potestas*, puterea asupra altor bunuri *dominium*, iar puterea cumpărătorului asupra fiului vândut de tatăl său *mancipium*⁴.

Puterea părintească (*patria potestas*) se exercita asupra fiilor și fiicelor de familie (*fili et filiae familias*), asupra nepoților de fii și soțiilor lor, căsătorite *cum manu*, soțiilor fiilor, căsătorite la rândul lor *cum manu*, nepoatelor, până la căsătoria lor *cum manu*, persoanelor adrogate, legitimate (introduse în familie prin mijloace de *ius civile*)⁵. Puterea părintească era **perpetuă**, astfel încât fiul de familie rămânea *alieni iuris* până la moartea lui *pater familias*, indiferent de vârsta pe

vârstă care nu îi permitea căsătoria. În latina veche, pentru noțiunea de tată se folosea cuvântul *genitor* (*procreator*). În limbajul juridic, *pater* însemna deci bărbatul independent și șef al unui grup familial numit *familiae*. Acest termen nu semnifică ideea de paternitate, ci pe aceea de putere, de autoritate, de demnitate majestuoasă. În acest sens, R. Gidro, O. Mișuțiu, *Drept privat roman*, Ed. Casa cărții de știință, Cluj-Napoca, 1996, p. 88.

¹ *Ibidem*.

² E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2004, p. 94.

³ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2002, p. 365.

⁴ R. Gidro, O. Mișuțiu, op. cit., p. 87.

⁵ V. Ciucă, *Lección de drept roman*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 183.

care o avea¹. Dacă nepotul se găsea sub puterea bunicului, nu devenea persoană *sui iuris* în momentul decesului acestuia din urmă, deoarece rămânea sub puterea tatălui. Totuși, dacă tatăl precedea bunicului, nepotul devenea persoană *sui iuris* la decesul bunicului său. Puterea părintească avea și un caracter **nelimitat**, în virtutea căruia *pater familias* dispunea în mod liber atât de persoana fiului său, cât și de bunurile pe care acesta le dobânda. Caracterul nelimitat al puterii părintești se exprima în dreptul de viață și de moarte (*ius vitae necisque*), dreptul de abandon² și dreptul de a-l vinde pe fiu. Atât de mare este puterea lui *pater familias*, încât în perioada veche nu se observă diferența între fiu și sclav³, în sensul că acesta putea fi părăsit, pedepsit fizic (*ius verberandi*), vândut, căsătorit fără voia lui⁴ și chiar omorât. Ca o consecință a acestor drepturi nelimitate ale puterii părintești, personalitatea celor care se aflau *in patria potestas* se confunda cu cea a lui *pater familias*⁵.

Puterea părintească putea fi creată pe cale naturală, prin căsătorie. Pe lângă acest mod firesc, romanii cunoșteau și două moduri artificiale de dobândire a puterii părintești: adopțiunea și legitimarea⁶. Acest mod de organizare a familiei, caracterizat prin puterea nelimitată a lui *pater familias* față de persoanele *alieni iuris*, își avea la acea epocă drept substrat nevoia de protecție. Această protecție a grupului familial, în

¹ Din punct de vedere al normelor religioase, nu exista o vârstă a majoratului, vatra sacră a familiei fiind unică și indivizibilă, fapt ce determină ca frații să nu se poată despărți de familie nici în timpul vieții lui *pater familias*, nici după moartea acestuia. A se vedea R. Gidro, O. Mihuțiu, op. cit., p. 91. Fiul de familie devenea persoană *sui iuris* numai la moartea tatălui său. În acest sens, E. Molcuț, op. cit., p. 96.

² Copilul era văzut de *pater familias* ca un bun pe care îl poate primi sau nu în patrimoniul său – *liberum negare, repudiare*.

³ M.V. Jakotă, Drept roman, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1993, p. 260.

⁴ La căsătoria fiilor, *pater familias* trebuia să își dea consimțământul într-un mod absolut, cu posibilitatea manifestării unei opoziții nejustificate și a impunerii viitorului partener fiului sau fiicei, în înțelegere cu un alt *pater familias*.

⁵ În epoca veche, fiii și fiicele nu puteau avea un patrimoniu, nu se puteau obliga prin contracte în nume propriu, nu aveau acțiuni împotriva celor care aduceau atingere persoanei lor morale și fizice, nu puteau figura în instanțe în nume propriu și nu puteau să introducă acțiuni împotriva șefului de familie. În acest sens, a se vedea M.V. Jakotă, op. cit., p. 260.

⁶ Pe larg despre izvoarele puterii paterne, a se vedea V. Ciucă, op. cit., p. 183-200.

viziunea romanilor, se putea realiza doar prin desfășurarea largă a prerogativelor absolute de către șeful familiei¹.

Spre sfârșitul Republicii, puterea părintelui asupra copiilor începe să se diminueze ca urmare a schimbărilor suferite de societatea romană, atât din punct de vedere material, dar mai ales spiritual, vechile rigori de ordin religios diminuându-se tot mai mult. Dreptul de viață și de moarte asupra copiilor a fost înlocuit cu dreptul de a aplica unele corecții fizice; s-a stopat practica abandonului noxal; s-a interzis, în principiu, vânzarea copiilor; s-a recunoscut dreptul acestora la alimente, precum și dreptul copiilor de a se plânge magistratului în caz de comportări abuzive ale tatălui².

Atâta vreme cât capul familiei (*pater familias*) era în viață, el își exercita puterea asupra descendenților, căci, așa cum am precizat anterior, dreptul roman nu cunoștea un majorat în sensul actual al termenului și, indiferent de vârsta și poziția socială a copiilor, aceștia se aflau *in potestate* până la moartea capului lor de familie. Așadar, puterea părintească se putea stinge prin moartea lui *pater familias*³, prin moartea lui *filius familiae*, prin trecerea copilului sub altă putere⁴, prin intervenția unei cauze de schimbare a statutului juridic (*capitis deminutio*)⁵ și prin emancipare⁶.

§2. Vechiul drept românesc

14. Vechea familie românească are la bază regimul patriarhal. Tatăl este șeful familiei, căsătoria lui întemeiază această familie. Autoritatea sa este mare, mai mult morală.

¹ *Idem*, p. 202.

² V. Hanga, Manual de drept privat roman, Ed. Cordial, Cluj-Napoca, 1993, p. 119-121.

³ Dreptul roman nu făcea distincție între moartea naturală sau moartea civilă a lui *pater familias*, prin pierderea libertății sau a cetățeniei, în ceea ce privește efectele asupra exercițiului puterii părintești. În acest sens, V. Hanga, op. cit., p. 139.

⁴ Este cazul fiicei căsătorite *cum manu* și care trecea sub puterea unui alt *pater familias*.

⁵ Pentru detalii cu privire la instituția „*capitis deminutio*”, a se vedea A.V. Fărcaș, Stingerea puterii părintești și *capitis deminutio*, în Analele Universității „Dimitrie Cantemir”, secțiunea Drept, Târgu-Mureș, 2001, p. 179-183.

⁶ Pe larg despre instituția emancipării în dreptul roman, a se vedea M.V. Jakotă, op. cit., p. 268-269.

În codificările secolului al XVII-lea¹, drepturile asupra copilului nu sunt determinate în interesul mamei sau al tatălui, ci în acela al familiei. Interesul copilului nu constituie o cauză de a fi a acestor puteri; acela al familiei este singurul criteriu care determină măsura. De aceea, fiecărei datorii îi corespunde un drept și reciproc. În Codul Calimach (art. 193), ca și în dreptul roman, tatăl exercita singur puterea părintească; din contră, mama nu avea exercițiul acestei puteri, chiar când tatăl era incapabil, căci, în acest caz, se numea un tutore care îi ținea locul².

Deși, spre deosebire de dreptul roman, „puterea părintească” în Codul Calimach avea ca finalitate interesul copilului, în ceea ce privește acest interes, tatăl era principalul judecător, într-o „magistratură domestică”, nesupusă controlului judiciar și, cu atât mai puțin, mamei. Arbitrariul tatălui decidea dacă un rău a fost comis, după cum tot el hotăra mijlocul de reparare a acestui rău³; totuși, justiția exercitată de acesta era platonicească⁴, fără aplicare de sancțiuni penale extreme.

§3. Dreptul intern modern – instituția „puterii părintești”

15. Copilul este prin definiție vulnerabil, astfel că nu poate supraviețui și nu se poate dezvolta fără ajutorul și asistența unei alte persoane. Pentru o lungă perioadă de timp, omenirea a îmbrățișat o concepție minimală a nevoilor copilului. Încetul cu încetul, sub influența dreptului francez⁵, puterea părintească nu a mai avut ca scop să asigure autoritatea șefului de familie asupra copiilor; această idee a cedat locul alteia, aceea de **protecție a copilului**. Regimul legal al minorității avea însă ca fundament concepția potrivit căreia copiii „trebuie supuși” protecției exercitate de reprezentanții lor legali⁶.

¹ A se vedea Pravila lui Vasile Lupu, Pravila dela Govora, Pravila lui Matei Basarab, în G. Nedelcu, Puterea părintească în vechiul drept românesc, Institutul Grafic „Miricescu”, Ploiești, 1933, p. 203-222.

² D. Alexandresco, Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român, ed. a 3-a, vol. II, Atelierele grafice Socec & Co, Societate Anonimă, București, 1913, p. 455.

³ G. Nedelcu, op. cit., p. 20.

⁴ Idem, p. 103.

⁵ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, op. cit., vol. I, p. 365.

⁶ I. Imbrescu, Tratat de dreptul familiei. Familia. Protecția copilului. Elemente de stare civilă, Ed. Lumina Lex, București, 2006, p. 349.

16. Dreptul intern modern stă sub imperiul Codului civil de la 1864, ocrotirea copiilor realizându-se prin instituția „puterii părintești”. Puterea părintească presupunea totalitatea drepturilor acordate de lege părinților asupra persoanei și bunurilor copilului, atâta timp cât acesta era minor și neemancipat¹.

Caracteristicile puterii părintești erau următoarele²:

a) puterea părintească aparținea atât tatălui, cât și mamei, însă în timpul căsătoriei era exercitată de tată, în calitatea sa de șef al familiei (art. 216 și art. 327 C. civ.). Dacă în timpul căsătoriei tatăl nu mai era în măsură să exercite puterea părintească, mama era investită cu exercițiul ei. În caz de desfacere a căsătoriei prin divorț, puterea părintească era exercitată de ambii părinți, tatăl neputând reclama o prioritate în calitate de șef al familiei, dar în același timp nu pierdea dreptul de a supraveghea educația copiilor săi, oricărei persoane i-ar fi fost aceștia încredințați și chiar dacă divorțul s-ar fi pronunțat din culpa sa (art. 283 C. civ.);

b) puterea părintească înceta la majoratul sau la emanciparea copilului. Cu toate acestea, art. 325 C. civ. dispunea că „la orice vârstă copilul este dator să onoreze și să respecte pe tatăl și pe mama sa”. Acest text de lege instituia o simplă recomandare lipsită de conotații sancționatoare;

c) puterea părintească era un drept rezervat de lege părinților; prin urmare, ascendenții nu puteau pretinde să exercite această putere în deplinătatea ei;

d) puterea părintească dădea părinților două drepturi asupra persoanei copilului: dreptul de priveshere și dreptul de corecție. Aceste drepturi corespundeau obligației părinților de a întreține și de a-și educa copiii (art. 185 C. civ.);

e) în ipoteza în care copilul avea bunuri proprii, legea recunoștea părintelui dreptul de folosință legală asupra acestora (art. 388 C. civ.). Folosința legală obliga părinții să întrebuințeze veniturile copilului la educația și instrucția sa. Însă, dacă veniturile treceau peste nevoile copilului, părinții puteau profita de excedent, fără a fi obligați să dea vreo socoteală relativă la întrebuințarea acestor venituri.

¹ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, op. cit., vol. I, p. 365.

² *Ibidem*.

După intrarea în vigoare a Codului familiei (1954), puterea părintească a fost înlocuită cu ocrotirea părintească, instituție juridică ce face obiectul prezentei lucrări.

§4. Perioada postdecembristă

17. În anul 1990, România a ratificat Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului¹, iar în anii următori și alte acte internaționale referitoare la protecția copilului². Dacă în acest plan s-a remarcat un reviriment notabil, în legislația internă nu am avut aceeași evoluție decât mult mai târziu, respectiv din anul 1997 și în mod deosebit în anul 2004, odată cu adoptarea pachetului legislativ în domeniul protecției copilului.

Copilul în România socialistă era un copil fără probleme, o valoare centrală a națiunii. Privit însă în ansamblu, sistemul de valori pare cel puțin contradictoriu, deoarece măsurile politice ale acelor timpuri nu au fost cu totul consecvente cu acest principiu generos, politica de protecție a copilului în România având un caracter excesiv centralizat, fragmentat între diferite ministere, favorizând instituționalizarea copiilor și deresponsabilizarea familiei și comunității.

Până în anul 1997, instituționalizarea reprezenta singura soluție pentru toți copiii aflați în dificultate. Instituțiile pentru copiii mici și pentru cei cu handicap ofereau servicii strict medicale, iar instituțiile pentru copiii de vârstă școlară și pentru cei aflați în internatele unităților de învățământ special ofereau servicii strict educaționale. Instituțiile de protecție asigurau îngrijire pentru un număr mare de copii și, mai mult

¹ Adoptată de Adunarea Generală a ONU la 29 noiembrie 1989 și intrată în vigoare la 2 septembrie 1990. România a ratificat Convenția prin Legea nr. 18/1990. Convenția a fost completată prin două protocoale facultative: Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflicte armate (2000), ratificat de România prin Legea nr. 567/2001 (M. Of. nr. 692 din 31 octombrie 2001), și Protocolul facultativ privind vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă (2000), ratificat de România prin Legea nr. 470/2001 (M. Of. nr. 601 din 25 septembrie 2001).

² Convenția pentru obținerea pensiei de întreținere în străinătate (New York, 20 iunie 1956), la care România a aderat prin Legea nr. 26/1991; Convenția de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii (Haga, 25 octombrie 1980), la care România a aderat prin Legea nr. 100/1992; Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale (Haga, 23 mai 1993), ratificată de România prin Legea nr. 84/1994.